

«Augiášův chlív» jako nesmazatelná pečeť socialismu?

POZN. REDAKCE: Dopis K. Oswalda je již třetí příspěvek na totéž téma. Prvním byl rozsáhlý výňatek ze studie Miroslava Kusého «Augiášov chliev reálneho socializmu», který vyšel v 1. čísle Listů roku 1984. Na něj reagoval Vladimír Gašpar v Listech č. 6/84 článkem «Pomer k pomerom v Augiášovom chlieve»; na tento text odpovídá Oswald.

Nevracel bych se k této dílčí otázce jenom proto, že se mi nelíbil ani tón, který byl použit, ani argumenty vznesené v příspěvku V. Gašpara «Pomer k pomerom v Augiášovom chlieve». Vracím se k ní však proto, že «špinavé poměry» reálného socialismu souvisejí s daleko důležitější otázkou, otázkou přímo kardinální: «Nepatří snad mezi utopie hovořit o změnách společensko-ekonomické základny v zemích reálného socialismu pro období několika nejbližších generací přinejmenším?» Odpovím hned bez váhání a okamžitě – samozřejmě, že patří. Kdo by si nechtěl tuto skutečnost uvědomit, nezbývá se reálnou politikou, ale fantazií.

V. Gašpar kritizuje Miroslava Kusého (mimochodem velice sžíravě), že nepochopil základní příčinu Augiášova chlěva reálného socialismu a v důsledku toho ani zásadní možnost nápravy, která pro něj v dané společensko-ekonomické formaci neexistuje. Jestli tedy dobře rozumím, pak odstranění Augiášova chlěva v reálném socialismu lze dosíci jenom změnou základny – jak říká V. Gašpar změnou «gruntovní». Nepochybně tím myslel revoluční změnu kvality stávajícího společenského řádu.

Pak ovšem nezbývá, nežli se ptát, jaká revoluční změna by to měla být? Ta, která by znamenala návrat k formaci kapitalistické, přirozeně ve formě vyspělé západní demokracie? Nebo ta, která by znamenala bezpochyby také revoluční změnu kvality, a sice směrem ke společnosti demokratické, efektivně hospodářské a všestranně se rozvíjející, avšak socialistické (nikoliv «kremelské»*)? Který z těchto případů měl V. Gašpar na mysli? Pochybuji, že ten druhý. Z jeho příspěvku je totiž zřejmé, že on socialismu již takové šance nedává.

Ať tak či onak. Mohu V. Gašpara zcela ujistit, že ani jedna z těchto možností nepřichází pro nejbližší dobu v úvahu jako reálná, a obávám se, že ani pro dobu mnohem vzdálenější. A musím říci, že je mi to velice líto, hlavně pokud se jedná o ten druhý případ.

Miroslav Kusý ovšem dobře ví, stejně jako drtivá většina duševně zdravé populace v Československu, že se taková revoluce konat nebude. V žádném případě nehodlá být fantastou. Žije v této zemi, na rozdíl od V. Gašpara. Ten se, samozřejmě, dívá z kanadského Kitcheneru na věci úplně jinak. Nedívám se mu, ale takový pohled vzbuzuje u našince jen trpký úsměšek, zejména u toho, který bydlí v sousedství sovětských kasáren, cvičišť nebo důstojnických sídlišť. Je zřejmo, že tu jde o dva rozdílné pohledy. Ten zvnitřku láhve nemusí být nutně zkreslený.

Jako racionálně uvažující člověk se však Miroslav Kusý snaží řešit dílčí nedostatky hned, aniž by čekal na revoluční změny. A z toho pohledu také problém rozebírá. Jistě mu neuniklo, že taková revoluční změna by řešila situaci (nejenom chlěvské poměry) asi jednoznačně. Ale v Československu nejsou taková řešení tak jednoduše a hned po ruce, jak se zdá.

A nyní tedy zbývá položit si ještě dvě otázky. Dříve, nežli začal psát Augiášův chlív, si je nutně M. Kusý položil (jinak by celá ta práce neměla jiný význam než faktologický) – a nyní společně s ním i já:

- Má reálný socialismus vůbec ještě šanci vypořádat se jednou provždy se svinstvy Augiášova chlěva a jinými podobnými jevy?
- A je pouhá změna poměrů opravdu tak žalostně málo, jak se nás snaží V. Gašpar přesvědčit?

Kdo žije v dnešním Československu, pozná dobře, jak se poměry od r. 1968 postupně zkonsolidovaly do naprostého klidu a nehybnosti. Tento klid však nepředstavuje hospodářskou a společenskou stabilitu, která je odrazem dobrého a fungujícího, byť složitého, mechanismu. Je to klid a nehybnost v marasmu, nepořádku, duševní lenosti a neplodnosti, nechut' ke změnám, které vyžadují úsilí a námahu, a také dost možná i ztrátu tučných prebend pro mnohé.

Ostatně, kolik let usiluje občanská iniciativa Charta 77, marně, o dialog s politickou mocí? Jakáko-

*) Výraz, který tuším poprvé použil Jan Tesař – dovolil jsem si ho vypůjčit pro názornější rozlišení dvou systémů různých, avšak z nedostatku potřebné terminologie nazývaných stejně.

liv sebenepatrnější změna ve společenském klimatu v podobě pouhé občanské slušnosti, pravdivosti, přimosti a solidní informovanosti je léta marně očekávána. Kdyby i takové nepatrné změny nastaly, podobaly by se prudké jarní bouři, po níž se vbrzku vše zazelená. Kdo si toto vše uvědomuje, pak pochopí, že pouhá «změna poměrů» v situaci dnešního Československa není vůbec málo.

Jestliže ovšem existuje nějaká příčina, která může přivodit stav vedoucí ke změnám v podobě nepříliš razantních reforem, pak amorální poměry Augiášova chléva sehrají na vahách jen nepatrnou roli. Tu rozhodující sehrají především katastrofální poměry v ekonomice a naprosto neúnosný stav ve výrobě. Už teď je řada ukazatelů přímo alarmující. Přejde doba, že i autority, nomenklатурní kádry nejvyššího stupně pochopí, že další setrvání ve stavu klidu je i pro ně otázkou existenci. Ať budou chtít či nikoliv, musí k reformám přistoupit. Mnohé nasvědčuje tomu, že se ta doba již velmi přiblížila. Jestliže tedy dojde ke změnám ve výrobě a ozdravení v ekonomice v dané socialistické společensko-ekonomické formaci, nebude to možné bez ozdravení ve sféře společenské směrem k liberalizaci, demokratizaci. A tehdy se najde, nepochybuji o tom, i spousta těch, kteří se ujmou čištění Augiášova chléva a vykonají tím práci hodnou onoho mýtického Herákla.

V těchto souvislostech se mi naprosto nezdá, že by bylo neadekvátní věnovat tolik prostoru tomu- to všeobecně známému a rozšířenému jevu, jak si myslí V. Gašpar. Naopak, každá zmínka směřující k pravdivému a přímému pohledu na věc je vítána. Není možno na vše pohlížet pouze očima dobře informovaného a vše bedlivě sledujícího disidenta nebo emigranta, který neztratil zájem o svoji starou vlast. Takových ostatně není příliš mnoho. Nezapomínejme, že většina lidí dnešního Československa je denně zpracovávána všemi možnými komunikacemi. A propaganda je strašná věc, odolát jí často není ani v silách vzdělaného jedince bez potřebných informací a mnohdy i bez alespoň minimální dávky prosté občanské statečnosti. Jak málo pak stačí, aby podlehl umnému, ve vhodný čas a situaci uplatněnému klamu. A co mohutné masy mladých lidí zpracovávaných ve školách a na jiných pracovištích bez jediné informace z druhé strany? Anebo s takovými informacemi, jaké jim poskytuje např. už zmíněný prof. Laco! Spousta lidí také nemá vůbec chuť chápat naprostou nutnost politických postojů a považovat je za primární při posuzování všech důležitých otázek, když už se jednou přesvědčila, že politika je špinavá záležitost. Takových lidí je většina. Zatím to příliš nevypadá, že by se některým z nich chtělo hnout jenom prstem proto, aby pootevřeli dvěře tohoto Augiášova chléva. Není možno se jim divit. Všichni velmi dobře vědí, že kritizovat a poukazovat na nedostatky se může a dokonce je to žádoucí, ale jenom dole. Zkuste však poukázat na chybu v práci třeba už na úrovni okresního tajemníka strany!

Proto lidé navštěvují s tak velkou chutí divadelní kusy, kde je ve hrách starých klasiků a jejich doby kritizován nebo vzpomenut neblahý jev současnosti. Vždy znovu a znovu se podivují, s jakým povděkem přijímá obecenstvo nepatrné náznaky a šlehy dotýkající se konkrétních osob i jevů a odměňují je potleskem na otevřené scéně. Ach, jak člověk pookřeje při tom vědomí, že i jiní jsou stejného mínění, ač to nikde veřejně neprohlášují. Ano, člověk v reálném socialismu je vděčný i za všeobecně známou pravdu malou, leč veřejně proslovenou. Nic nového pod sluncem. V despotičích i dávno minulých tak tomu bývalo vždy.

Domnívám se, že jsem zásadní otázky týkající se špinavých poměrů reálného socialismu položil. Odpověděl jsem na ně podle svého přesvědčení i na základě trpkých zkušeností prožitých na vlastní kůži. Není pochyb o tom, že i V. Gašpar má právo vyslovit svůj názor, a to způsobem, který mu připadá vhodný. Avšak není také pochyb o tom, kam závěry, které nastíní, vyústí. Končí zatím ve vzduchoprázdnu, a tam by se už dýchat nedalo vůbec.

Květen 1985

NERAČTE REKOMANDOVAT!

Již před časem jsme pod titulkem NEDOPORUČUJEME DOPORUČOVAT! vyzvali abonenty a vůbec čtenáře Listů, aby korespondenci určenou redakci včetně dopisů, textů, objednávek, hlášení změn adresy atd.

neposílali doporučeně.

V částečně středověkých podmínkách italské pošty rekomando nezaručuje, že zásilku dostaneme; zato však místo každé doporučené zásilky dostáváme vyrozumění, s kterým se musíme vypravit až na římskou hlavní poštu. Obyčejnou zásilku doručovatel spíš donese na místo a nechá tam. Děkuje za pochopení!

REDAKCE